

другу половину світлового дня можуть відрізнятись, що вносить деяку неточність до розрахунків.

Орієнтовані на північ вертикальні поверхні отримують у 2 – 2,5 рази менше сумарної радіації у порівнянні з південними та східно/західно орієнтованими вертикальними поверхнями і приблизно в 4 рази менше від сум радіації на горизонтальну поверхню.

У підсумку зроблено наступні висновки.

Надходження сумарної радіації на південно орієнтовані вертикальні поверхні на Дніпропетровщині впродовж року становить в середньому 62,6 % від радіації, що надходить на горизонтальну поверхню. Абсолютні значення річних сум сумарної радіації на південно орієнтовані поверхні змінюються територією області від 64,4 до 70,7 ккал/см².

Річні суми сумарної радіації на східно/західно орієнтовані вертикальні поверхні змінюються територією області від 58,7 до 62,9 ккал/см², що становить у середньому 56,1 % від горизонтальної поверхні.

Вертикальні поверхні орієнтовані на північ отримують за рік у середньому по області 25,8 ккал/см², або 24,1 % сумарної радіації на горизонтальну поверхню.

Бібліографічні посилання

1. Горб А.С. Режим прямої та сумарної сонячної радіації на Дніпропетровщині / А.С. Горб // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Геологія, географія та екологія. – 2003. – Вип.5. – С. 64–68.
2. Горб А.С. Клімат Дніпропетровської області. Монографія / А.С. Горб, Н.М. Дук – Д., 2006. – 204 с.
3. Русин Н.П. Прикладная актинометрия / Н.П. Русин. – Л., 1979. – 232 с.
4. Сивков С.И. Методы расчета характеристик солнечной радиации / С.И. Сивков. – Л., 1968. – 288 с.

Надійшла до редколегії 21.11.08

УДК 911.9 (477)

О.В. Троценко

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «ВТРАЧЕНИЙ ГЕОГРАФІЧНИЙ ОБ'ЄКТ» ТА «ВТРАЧЕНА ГЕОГРАФІЧНА ІНФОРМАЦЯ» У СВІТЛІ ДОСЛІДЖЕНЬ ГЕОГРАФІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ РЕГІОНУ

Висвітлені теоретико-методичні проблеми досліджень втрачених географічних об'єктів регіону як носіїв геоінформації, зникнення якої призводить до скорочення географічного різноманіття. Сформульований термін «втрачений географічний об'єкт» та уточнене визначення «втрачена геоінформація». Запропоновані шляхи використання зазначених термінів.

Аналіз стану проблеми. У світлі розробки питань переходу до сталого розвитку України взагалі, та Дніпропетровської області зокрема, є вельми актуальним дослідження історичних змін географічного різноманіття регіону, важливим інди-

катором зменшення якого є, як показує попередній досвід досліджень, втрачені географічні об'єкти.

Аналіз опублікованих робіт в яких тим чи іншим чином підіймалися питання втрати географічної інформації, показав, що проблема втрачених географічних об'єктів (ВГО) є недостатньо вивченою з точки зору географії. Вона розглядалася в межах різних географічних дисциплін, зокрема, антропогенного ландшафтознавства, історичної географії та історичного ландшафтознавства, гуманітарної географії, економічної та соціальної географії, географічної картографії тощо, а також низки суміжних (зокрема, з позицій охорони культурної спадщини та історичного краєзнавства) наукових дисциплін.

Уперше питання оцінки втрати географічної інформації, пов'язаної зі знищенням географічних об'єктів і явищ було поставлене Л.І. Зеленською [2; 4], а також підіймалося в контексті «смерті місць» відомим ландшафтознавцем М.Д. Гродзинським [1].

Формування цілей та завдань. Метою даного дослідження є обґрунтування теоретично-методичних засад дослідження втрачених географічних об'єктів через формулювання терміну «втрачений географічний об'єкт» та уточнення визначення «втрачена геоінформація».

Так як проблема втрати географічної інформації лежить на стику різних наукових дисциплін і розглядається в межах географічної, історичної наук, культурології, охорони природної та культурної спадщини тощо, термінологічний апарат дослідження має свої особливості, адже дослідження передбачає застосування методів різних наукових напрямів: історичної географії, картографії, конструктивної географії, джерелознавства, охорони природної та історико-культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз існуючих праць, наближених до теми дослідження виявив неусталеність та невизначеність термінологічного апарата щодо об'єкта та предмету вивчення.

Визначення поняття «втрачений географічний об'єкт» передбачало виявлення сутнісного наповнення цього терміну (рис.1).

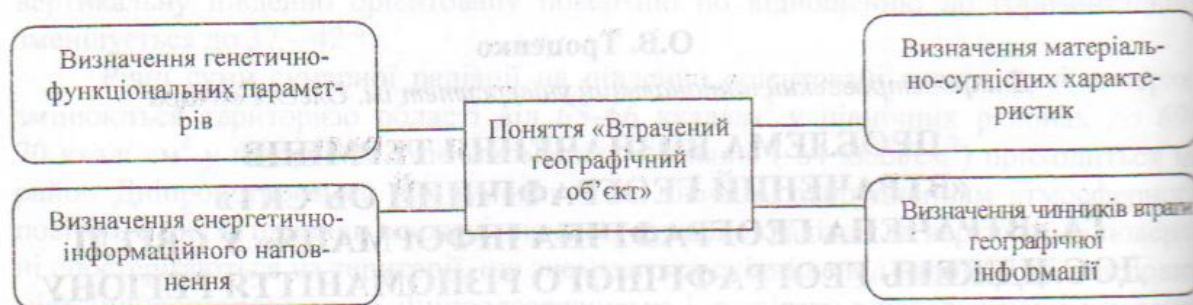

Рис.1 Сутнісне наповнення поняття «Втрачений географічний об'єкт»

Визначення генетично-функціональних параметрів передбачало визначення походження об'єкта, належність до геосфери, виконуваних функцій тощо. Тому, що кожен втрачений географічний об'єкт є складовою частиною географічної оболонки регіонального рівня (в межах даного дослідження), то він підпорядковується головним закономірностям її розвитку та функціонування. Тобто, кожен географічний об'єкт являє собою ієрархічну одиницю в географічній системі від хоричного до регіонального рівня включно, є результатом функціонування геосфери (природні ВГО) та/або суспільства (антропогенні ВГО), виконує певні природні (у природних

геосистемах), та/або соціально-економічні функції (в антропогенних чи використуваних людиною природних геосистемах), зміна яких тягне за собою втрату географічної інформації.

Визначення матеріально-сутнісних характеристик географічних об'єктів, що були втрачені, передбачало виявлення геопросторового положення об'єкта, часових меж існування, морфометричних характеристик. Тобто кожен ВГО являє собою просторово визначене і, певним чином, впорядковане скупчення матерії (характеризується наявністю внутрішньої структури, яку можливо описати за допомогою морфометричних характеристик), що існує у певних хронологічних рамках.

Визначення енергетично-інформаційного наповнення поняття втрачених географічних об'єктів передбачало розглядання їх як носіїв географічної інформації. Згідно поглядів на географічну оболонку землі з точки зору точних наук – математики та фізики (Г.І. Швєбс)[3], її функціонування пояснюється наявністю інформаційного поля, а не просто механічною взаємодією складових частин [337]. При цьому інформація розуміється як властивість матеріального світу формувати різноманітність. Геоінформація може передаватися, накопичуватися, перетворюватися в нову форму в межах геосистеми незалежно від присутності спостерігача.

Таким чином, *геоінформація* – просторово визначена інформація про вихідні процеси та явища, що сформували даний об'єкт, яка накопичена в процесі утворення, розвитку та функціонування географічного об'єкта.

Визначення чинників втрати геоінформації є важливою складовою власне, визначення самого ВГО. Дана робота передбачає дослідження географічної інформації втраченої внаслідок різних причин: руйнування носія, зміни функцій носія, зміни певних складових носія, що призвело до втрати географічної інформації, генетичне перетворення носія, або таке перетворення носія, що не завдало значної шкоди самому носієві, але призвело до втрати географічної інформації, перейменування географічного об'єкта як носія топонімічної інформації.

Отже, під *чинником* втрати геоінформації розуміємо сукупність процесів та явищ природного та антропогенного характеру, які призвели до змін функціонально-сутнісних характеристик носія, що в свою чергу, обумовило зникнення геоінформації.

Таким чином, *втрачений географічний об'єкт* – це складовий елемент географічної оболонки Землі певного ієрархічного рівня природного або антропогенного походження, що виконував певні природні (в природних геосистемах), та/або соціально-економічні функції (в антропогенних чи використуваних людиною природних геосистемах), характеризувався просторово-часовим положенням, внутрішньою структурою та енергетично-інформаційним наповненням, зміни яких внаслідок дії процесів та явищ природного та антропогенного характеру, призвели до втрати геоінформації.

Зрозуміло, що всі географічні об'єкти не можуть існувати відокремлено, самі по собі, вони діють взаємопов'язано як складові складних систем, що функціонували та функціонують згідно законів розвитку географічної оболонки, та на сучасному етапі соціосфери.

Отже, всі географічні системи можна умовно розділити на три групи згідно їхнього походження та особливостей розвитку.

Природні географічні системи, або, власне природні ландшафти, що виникли внаслідок дії природних процесів та явищ, і розвиваються згідно загальних законів географічної оболонки.

Суспільно-географічні системи – впорядковані сукупності соціально-економічних об'єктів, процесів та явищ, що виникли внаслідок загально історичного розвитку суспільства та розвиваються згідно законів функціонування соціосфери.

Природно-географічні системи виникли внаслідок взаємодії природи та суспільства, та розвиваються за природними законами із втручанням антропогенного чинника.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, втрачені географічні об'єкти існували та зникли внаслідок розвитку та взаємодії природних, суспільно-історичних та природно-соціальних систем, і є важливими показниками їхньої динаміки. Зникнення географічної інформації веде до зменшення географічного різноманіття, що не можна сказати про зникнення географічних об'єктів. Втрата географічних об'єктів призводить до перетворення географічної інформації (переходу її в інший стан), та/або до її втрати, тоді останнє призводить до скорочення географічного різноманіття. Таким чином, у подальшому є доцільним використання терміну «втрачений географічний об'єкт».

Бібліографічні посилання

1. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір.: Монографія. – У 2-х томах / М.Д. Гродзинський. – К., 2005. – Том 1. – 431 с.
2. Розробка та створення науково-довідкової географічної інформаційної системи (ГІС) «Втрачені географічні об'єкти регіону»// Звіт про НДР, тема 2-097-05; № держреєстрації 0105U000364; Кер. НДР, зав. кафедри, д-р. пед. наук, професор Л.І. Зеленська – 150 с.
3. Швєбс Г.И. Введение в эниографию. Кн.1. Эниоземлеведение / Г.И. Швєбс. – Одесса, 2000. – 254 с.
4. Zelenska L.I. The lost historical and cultural and natural objects on tourist maps. Мат. Міжнарод. картограф. конгресса, –М. – 2007. – Р 2

Надійшла до редколегії 19.11.08

УДК: 911.3:33(4)

В.В. Безуглий

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ЕНЕРГЕТИЧНА СКЛАДОВА ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ЄВРОСОЮЗУ

Розглянуті основні сучасні напрями трансформаційних процесів у паливно-енергетичному комплексі Європейського Союзу. Проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку вугільної, нафтової та газової галузей ПЕК країн ЄС.

Актуальність. Постановка проблеми. Нині енергетичний комплекс знову стає центральним фактором європейської інтеграції, як це було 60 років тому, коли Об'єднання вугілля і сталі започаткувало економічне та політичне об'єднання Європи.

Євросоюз став приділяти енергетиці дуже важливої уваги. Енергетична політика вкрай важлива, оскільки енергія лежить в основі соціально-економічної діяльності індустріальних країн. Енергетичні витрати впливають не тільки на ті галузі